

ศักดิ์ศรีคุณค่า ของความเป็นบุคคล

ลิวลี ศิริไล

ภาควิชาสังคมศาสตร์และการเมือง

ราชบัณฑิตยสถาน

คำสำคัญ : ศักดิ์ศรีคุณค่าของความเป็นบุคคล

การเคารพความเป็นบุคคล (respect for person) เป็นหลักจริยธรรมสากลที่ประกาศและรู้จักกันทั่วไปในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ บุคคลแต่ละคนมีความเท่าเทียมกันที่จะล่วงละเมิด ทำร้าย ลบหลู่ดูหมิ่นกันมิได้ ความหมายของหลักจริยธรรมข้อนี้ อธิบายได้ทั้งในเชิงกฎหมาย ปรัชญา และศาสนา สาระสำคัญของหลักการอยู่ที่ว่า “ความเป็นบุคคล” มีคุณลักษณะพิเศษอย่างไร มีผลอย่างไรต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ทั้งในด้านส่วนตัว และในด้านชีวิตสังคมที่ต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น^๑

สมัยกรีกโบราณนักปรัชญาใช้คำว่า “ความเป็นมนุษย์” (man as man หรือ human being) แทนคำว่า “บุคคล” และได้หยิบยกประเด็นนี้มาถกเถียงกันว่าคุณลักษณะพิเศษของความเป็น

มนุษย์ที่แตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ คืออะไร อริสโตเติล (Aristotle) อธิบายเรื่องนี้อย่างชัดเจนและเป็นระบบโดยชี้ให้เห็นว่าความเป็นมนุษย์ไม่ได้หมายถึงการมีชีวิตหรือความรู้สึก เพราะคุณลักษณะทั้ง ๒ ประการนี้พืชและสัตว์ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตก็มีเช่นเดียวกัน แต่สิ่งที่มนุษย์แตกต่างจากพืชและสัตว์ คือความเป็นผู้มีเหตุผลและปัญญา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวิญญาณมนุษย์ (rational part) เหตุผลและปัญญาเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์เราแยกแยะดี ชั่ว ถูก ผิดได้ มนุษย์จึงมีภาวะแฝงของความเป็นคนดีอยู่ในตัว เมื่อมนุษย์พัฒนาความคิดของตนโดยใช้ปัญญาและเหตุผลเป็นหลักจะทำให้คิดได้อย่างถูกต้อง รู้จักเลือกอย่างถูกต้อง และปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตลอดชีวิต ถือได้ว่าเป็นชีวิตที่มีคุณธรรม มีความสุข และเป็น

การดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์^๒

ความคิดดังกล่าวนี้สืบเนื่องมาจากจนถึงช่วงระยะเวลาของปรัชญาสมัยใหม่ จอห์น ล็อก (John Locke) นักปรัชญาชาวอังกฤษอธิบายความหมายของคำว่า “บุคคล” ในผลงานชื่อ **An Essay Concerning Human Understanding** (ค.ศ. ๑๖๖๔) มีใจความสำคัญว่า สาระสำคัญของความเป็นบุคคลคือ มีเหตุผลและการคิดอย่างไตร่ตรอง (reason and reflection) การมีสติรู้ตัวว่ากำลังคิดอะไร และทำอะไร คุณลักษณะดังกล่าวนี้แยกออกไม่ได้จากความเป็นบุคคล^๓ นอกจากนี้ยังหมายความรวมถึงการรู้จักคุณค่าของตนเอง การให้คุณค่าแก่สิ่งอื่น ๆ รอบตัวเรา การเข้าใจทัศนคติของเราที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ และด้วยคุณลักษณะดังกล่าว

^๑ John Harris, *The value of life*, London : Routledge and Kegan Paul, 1895. p 9.9

^๒ Samuel E. Stumpf, *Elements of Philosophy*, 2nd ed., New York : McGraw-Hill Book Company, 1987. p 36, 37

^๓ John Harris, Op. cit., p 15.

นี้ บุคคลทุกคนจึงมีศักดิ์ศรีความเท่าเทียมกันในความเป็นบุคคล นักปรัชญาสมัยใหม่ชาวเยอรมันอีกผู้หนึ่งที่กล่าวถึงเรื่องศักดิ์ศรีคุณค่าของบุคคลคือ เอมานูเอล คานท์ (Emmanuel Kant) สำหรับคานท์แล้วมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความศักดิ์ศรีมีคุณค่าในตัวเอง เนื่องจากมนุษย์มีเหตุผล มีปัญญาที่จะเข้าถึงหลักการทางศีลธรรมและบอกตนเองได้ว่าตนจะต้องทำอะไรจึงจะเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ที่ดี มนุษย์มีเสรีภาพและมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามหลักศีลธรรมสากลสำหรับมนุษย์ทุกคน^๔

ในด้านทฤษฎีของศาสนาต่าง ๆ แม้จะอธิบายที่มาหรือกำเนิดของมนุษย์แตกต่างกัน แต่ธรรมชาติประการหนึ่งที่สำคัญของมนุษย์ที่ศาสนาเชื่อตรงกันคือ ความเป็นผู้มีมีโนธรรมของมนุษย์ ความสามารถที่จะพัฒนาตนเอง ใช้เสรีภาพเลือกสิ่งที่ถูกต้องที่ดีงาม

เห็นได้ว่า เรื่องศักดิ์ศรีคุณค่าของความเป็นบุคคล จะช่วยทำให้บุคคลตอบตนเองได้ว่า ตนเองคือใคร ความเป็นมนุษย์หรือผู้ประเสริฐหมายความว่าอย่างไร การใช้สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลหมายความว่าอย่างไร การเข้า

ใจประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้บุคคลเข้าใจตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง เคารพตนเองรวมถึงการรู้จักทำค่านิยมให้กระจ่างในการเลือกทางเดินชีวิต เลือกการกระทำทั้งของตนเองและการปฏิบัติต่อผู้อื่น การตัดสินใจได้เมื่อเผชิญสถานการณ์ขัดแย้งทางศีลธรรม (moral dilemma) สำหรับมนุษย์แล้วไม่มีสิ่งใดที่ดีงามและก่อให้เกิดความสงบสุขได้เท่ากับการกระทำที่สอดคล้องกับเหตุผลและหลักการของศีลธรรมอันเป็นแก่นหรือธาตุแท้ของความเป็นมนุษย์

^๔ Samuel E. Stumpf, Op. cit., p 65, 66